

Elever og lærere kan udvikle mål og kriterier i fællesskab

Eleverne rykker sig tydeligt, når lærer og elever i fællesskab udvikler mål og kriterier for, hvad en god tekst, et godt oplæg eller en god rapport er. Det viser et forsknings- og udviklingsprojekt, hvor forskere fra SDU har fulgt lærere og kursister på fire VUC'er.

Af **Signe Tonsberg**

Som kemilærer er du knivskarp på, hvilke elementer der skal være i en god forsøgsbeskrivelse. Og som dansklærer har du et tydeligt billede af, hvad der kendetegner en god kronik. Det svære er at overføre den viden, så eleverne forstår den og handler på den.

En af udfordringerne, når man arbejder med formativ evaluering, er netop, hvis eleverne ikke forstår mål og kriterier eller ikke tager dem til sig. Et af de didaktiske redskaber, som måske kan få øvelsen til at lykkes, er at inddrage eleverne i at formulere kriterierne for, hvad der kendetegner det gode faglige produkt - hvad enten det er en tekst i en bestemt genre, et oplæg eller en forsøgsrapport.

”En del elever og kursister oplever, at kravene i fagene er usynlige. Mange er i tvivl om, hvad de bliver vurderet på. Derfor er det en vigtig del af fagene, at lærer og elever i fællesskab synliggør og ekspliciterer

kravene. Og det kan man gøre ved at opstille kriterier i fællesskab,” forklarer Anke Piekut, der er lektor på Institut for Kulturvidenskaber på SDU og beskæftiger sig indgående med formativ evaluering og feedback. Sammen med kollegaen Peter Hobel har Anke Piekut deltaget i et stort forsknings- og udviklingsprojekt, hvor de blandt andet har fulgt arbejdet med formativ evaluering herunder at opstille fælles kriterier med eleverne på fire forskellige VUC'er rundt om i landet.

Eleverne oplever, at de kan bidrage

Her har elever og lærere blandt andet diskuteret, hvad en god tekst er.

”Der sker en vigtig samskabelse, når lærere og elever taler sammen om, hvad der gør en tekst god, i stedet for at det er læreren, der definerer det. Det betyder, at man udvikler et fælles fagligt sprog,” siger Anke Piekut og understreger, at det kan gøres fra dag ét med elever og kursister.

>

”Når man er fælles om nogle klare kriterier, er det tydeligt for kursister og elever, hvad de skal, og hvilke krav der er til dem, i stedet for, at det står hen i det uvisse, og de tænker: ’Hvad vil min lærer have mig til?’”

Anke Piekut

”Der er mange muligheder for at trække på elevernes for-forståelse, og det er i høj grad givtigt, når de lige er begyndt på en ny uddannelse. På den måde oplever de, at de faktisk kan bidrage til faget og har en viden i forvejen, som de kan trække på. Men det kræver selvfølgelig, at læreren fungerer som redaktør, der kvalificerer og supplerer med faglige begreber,” forklarer Anke Piekut.

Forforståelse, fagsprog og elevansvar

Der er mange grunde til, at det virker at udvikle kriterier i fællesskab. Tre af grundene er, at:

- Man trækker på elevernes forforståelse for faget.
- Eleverne udvikler et fælles fagsprog.
- Eleverne tager selv ansvar for, hvordan den tekst, det produkt eller det oplæg, de arbejder med, kan gøres bedre.

”Når man er fælles om nogle klare kriterier, er det tydeligt for kursister og elever, hvad de skal, og hvilke krav der er til dem, i stedet for, at det står hen i det uvisse, og de tænker: ’Hvad vil min lærer have mig til?’,” forklarer Anke Piekut.

Man kan arbejde med fælles mål og kriterier både i forhold til skriftligt arbejde og mundtlige oplæg, og det kan foregå både i plenum, i gruppearbejde og i peer-to-peer-arbejde, hvor eleverne to og to giver hinanden feedback. At være enige om kriterier og mål gør det nemmere for eleverne at navigere i, hvad de skal give hinanden feedback på.

Når man arbejder med kriterier, kan man gøre det på mange forskellige niveauer, forklarer Anke Piekut.

I dansk vil det basale niveau fx typisk handle om sprog og grammatik i en tekst, næste niveau kan handle om begreber, struktur, fagudtryk og argumentation, og så er der et mere globalt niveau, der handler om diskurser og formål med teksten.

Kan bruges i alle fag

At opstille kriterier og mål i fællesskab er langt fra kun relevant i arbejdet med tekster. Det er i lige så høj

grad knyttet til arbejdet med formativ respons i de naturvidenskabelige fag. Anke Piekut og Peter Hobel har observeret både dansklærere, lærere i sprogfag og lærere i biologi, matematik og kemi.

”Det interessante er faktisk, at de naturvidenskabelige fag grundlæggende arbejder langt mere kriteriebaseret, end man typisk gør i de humanistiske fag. I fag som kemi og biologi er det ofte mere eksplicit, hvad du skal kunne. Så grundlæggende er man mere vant til at arbejde med kriterier i de fag. Man er måske bare ikke opmærksom på, at man opstiller kriterier,” siger Anke Piekut.

I kemi arbejder man fx med forsøgsopstillinger. I den forbindelse kan elever eller kursister arbejde med at udvikle kriterier for, hvad den gode beskrivelse af apparaturet bør indeholde.

”Eller når man skal definere en bestemt kemisk proces, kan man tale om, hvilke faglige kriterier, man kan stille op for et godt oplæg. Når man opstiller faglige kriterier sammen, er det også en måde at bruge og kvalificere sproget på i det faglige fællesskab,” forklarer Anke Piekut.

I matematikfaget er det nogle gange lidt omvendt. Her sker det ofte, at elever og kursister har en fin faglig forståelse af fx formler, men har svært ved at skulle forklare dem i en praktisk kontekst.

”Det kan være svært at oversætte abstrakt sprog til noget praktisk og generelt. Og så er det dén øvelse – at komme fra specifikt fagsprog til et mere praktisk sprog – man opstiller kriterier for og arbejder med,” forklarer Anke Piekut.

Ikke et quick fix

Anke Piekut og Peter Hobels feltarbejde viser, at det fælles arbejde med kriterier og mål virker. Ikke på den måde, at det med et trylleslag genererer klasser med 28 mønsterelever. Men på mange af de VUC-hold, som forskerne har fulgt, kan de se, at kursisterne udvikler et fælles fagsprog, fx når de er nødt til at argumentere for, hvorfor ét kriterium er vigtigere end andre kriterier.

”Når de selv får formuleret det, sidder det bare mere fast,” forklarer Anke Piekut, der understreger, at det ikke er en mirakelløsning.

”Det er ikke noget quick fix. Det er en måde at nærme sig, at elever og kursister udvikler en stærkere fagforståelse. Det er ikke noget, man bare indfører fra dag til dag. Det skal indarbejdes ad hoc, fordi du som lærer synes, at det giver mening at arbejde med elever og tekster på denne her måde,” siger Anke Piekut og tilføjer, at læreren skal tro på det, for at det lykkes.

”Som lærer skal du kunne se ideen i, at denne her måde at arbejde på kan udvikle og bidrage til elevernes læring. For det er ikke kun eleverne, der skal ændre sig. Læreren skal også ændre sin praksis.”

Er det ikke underviseren, der skal lære fra sig?

Hvis man ser arbejdet med i fællesskab at opstille kriterier og mål gennem skeptiske briller, kan man som underviser spørge: ’Hvorfor skal jeg inddrage eleverne i at opstille kriterier for, hvad en god tekst er? Er det ikke mig som lærer, der skal lære dem fagets kriterier?’

”Så vil jeg tage praktikerens perspektiv og stille et modspørgsmål: ’Hvor mange gange har du rettet den samme fejl hos dine elever?’ De fleste undervisere vil svare: ’Rigtig mange gange!’ på det spørgsmål,” siger Anke Piekut og fortsætter:

”Når man udvikler kriterier i fællesskab, får elever og kursister ejerskab over fagbegreberne og udvikler et fagsprog sammen. Et andet aspekt er, at mange lærere oplever, at eleverne bliver mere aktive i timerne, når de arbejder på denne måde,” forklarer Anke Piekut, der samtidig fastholder, at det ikke er en universalløsning.

”Vi oplevede flere undervisere, der blev meget glade for at arbejde med kriterier og mål med eleverne, og som bruger det fremadrettet. Tilbagemeldingerne fra dem var, at det fungerede bedre, end de troede,” siger Anke Piekut.

Hun kan fortælle om mange undervisere, der blev overraskede over, hvor nuanceret og udfoldet kursisters respons var på kriterierne, fx når kursisterne gav hinanden peer-to-peer-respons.

”Kursisterne blev stilladseret gennem kriterierne. Det betød, at de kunne give hinanden en respons, der i flere tilfælde var på højde med den respons, som læreren selv ville have givet,” fortæller hun.

Berettiget skepsis og store perspektiver

En del undervisere var, som Anke Piekut siger, ”berettiget skeptiske”, inden de skulle i gang. De var skeptiske over for at lægge en større del af feedbackopgaven over på eleverne og involvere dem mere i at opstille mål og kriterier. For betyder det ikke bare, at eleverne vil sidde og dele deres uvidenhed?

”Ulempen kan være, at de dygtige elever overtager responsen, og at de mindre dygtige føler, at de ikke har så meget taleret. Der er nogle uheldige mønstre, som man skal være opmærksom på,” siger hun.

Der kan også opstå sociale uenigheder i nogle grupper, som gør det vanskeligt at gennemføre feedback.

”Nogle elever eller kursister er ekstremt følsomme om deres eget produkt. Andre igen kan have så store faglige vanskeligheder, at det ikke giver nogen mening, at andre skal se deres produkt. Det kræver kort sagt en stor sensitivitet hos underviseren at arbejde med metoden,” siger hun.

Som lærer skal man være opmærksom på, at selvom man lægger en del af opgaven ud til eleverne, er det stadig ens ansvar at sikre, at kursister og elever lever op til de faglige krav.

”Hovedansvaret er stadig lærerens. Det er ikke tidsbesparende, for du skal jo løbende tjekke op på, at eleverne lærer, hvad de skal og bevæger sig i den faglige retning, du ønsker,” understreger Anke Piekut, der generelt ser store perspektiver i, at man i langt højere grad arbejder med formativ evaluering i gymnasiet.

”Evalueringens kulturen på de gymnasiale uddannelser er under udvikling lige nu i en tid med stigende fokus på formativ evaluering. Men feltet er underdiktiseret. Meget er stadig nyt, og der er brug for, at vi udvikler mange flere redskaber, der kan være en del af denne nye evalueringens kultur. Det her er ét af dem.” ●

Anke Piekut er lektor ved Institut for Kulturvidenskaber på SDU. Forsker blandt andet i skriftlighed og formativ respons i gymnasiet. Forfatter og medforfatter til en lang række videnskabelige artikler og bøger om sine forskningsemner herunder ’Forskning i og med praksis på VUC’ og ’Skriverudviklinger i gymnasiet’.